

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Економіко-правовий факультет



ПРАВОВИЙ ВИМІР КОНСТИТУЦІЙНОЇ ТА КРИМІНАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

ДРУГІ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської наукової дистанційної
конференції

26 квітня 2019 р., м. Одеса

Одеса
Фенікс
2019

УДК 378.4(477.74):340(063)

П 68

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
економіко-правового факультету
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
(протокол № 9 від 24 квітня 2019 року).*

Укладачі:

кандидат юридичних наук, доцент *А.В. Левенець*;
старший викладач *О.В. Нарожна*.

За загальною редакцією:

доктора юридичних наук, професора *Л.О. Корчовної*;
кандидата юридичних наук, доцента *І.А. Дришлюка*.

П 68

Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі. Другі юридичні читання : матеріали Всеукраїнської дистанційної наукової конференції (26 квітня 2019 року, м. Одеса) / за заг. ред. Л.О. Корчовної, І.А. Дришлюка; уклад. А.В. Левенець, О.В. Нарожна – Одеса : Фенікс, 2019. – 260 с.

ISBN 978-966-928-390-0

Збірник тез доповідей підготовлено за матеріалами Всеукраїнської дистанційної наукової конференції, яка відбулась в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова 26 квітня 2019 року.

Призначено для науковців і практиків, аспірантів та студентів з юридичних спеціальностей.

УДК 378.4(477.74):340(063)

***Відповідальність за зміст тез,
а також за достовірність поданих даних
несуть автори.***

ISBN 978-966-928-390-0

© Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова, 2019

З М І С Т

СЕКЦІЯ І. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ТА СУСПІЛЬНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

<i>В.В. Гладкий</i> КОНСТИТУЦІЙНИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ ПРАВОВИЙ РЕЖИМ . . . 9	
<i>В.М. Кириченко, Ю.М. Соколенко</i> ІНСТИТУТ ВІДКЛИКАННЯ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ 18	
<i>К.О. Ковальчук</i> МЕЖІ ПОВНОВАЖЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ . . 19	
<i>А.В. Левенець</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРЕДСТАВНИЦЬКОЇ ФУНКЦІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ 23	
<i>К.К. Мальцева</i> ПЕРЕДВИБОРНА АГІТАЦІЯ НА ВИБОРАХ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ 27	
<i>А.Г. Машин</i> ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В МІСЦЕВІЙ ВЛАДІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 31	
<i>О.В. Прієшкіна</i> МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ – ОСОБЛИВА ФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ 34	
<i>А.Д. Черніков</i> ПОЗАБЮДЖЕТНІ, ЦІЛЬОВІ В ТОМУ ЧИСЛІ ВАЛЮТНІ КОШТИ – НОВИЙ ІНСТИТУТ МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ 39	

СЕКЦІЯ ІІ. ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ТА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ, МЕХАНІЗМИ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ

<i>Ю.В. Кириченко, Є.А. Петрухно</i> КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ В УКРАЇНІ ТА ДЕРЖАВАХ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ЄВРОПИ 42	
<i>Л.О. Корчевна</i> СВОБОДА ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВА ПРИРОДНОГО ПРАВА 46	

Секція І. Конституційно-правові засади державного та суспільного ладу в Україні на сучасному етапі

В.В. Гладкий,
аспірант навчально-наукового інституту права
ім. князя Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом

**Науковий керівник: А.М. Кислий, доктор юридичних наук,
професор, директор навчально-наукового інституту права
ім. князя Володимира Великого МАУП**

КОНСТИТУЦІЙНИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ ПРАВОВИЙ РЕЖИМ

Корупція є феноменом, обумовленим симбіозом природного та соціального життя [1, с. 128]. При цьому вказаний феномен вченими-юристами зазвичай розглядається в контексті загальної теорії права, міжнародного права, кримінально-правових наук, в рамках адміністративного права і рідше – в окремих приватноправових галузях. Разом з тим, не викликає сумнівів той факт, що корупція та антикорупційна практика тісно перетинаються з конституційним правовим режимом (*дали* – КПР), який в теоретичній та практичній площині, як справедливо зауважує казахстанський правознавець проф. Р. Нурмагамбетов, недооцінюється. Вчений підкреслює, що “конституція самим фактом свого існування, функціонування справляє той чи інший вплив на коло регульованих нею суспільних відносин, поведінку людей, встановлює основи взаємовідносин між особистістю, суспільством і державою” [2, с. 24]. У зв’язку з цим, самими потребами сучасної теорії та практики виправдана необхідність комплексного дослідження соціально-правової значущості конституційного правового режиму, юридичної сутності зв’язку цього режиму з корупцією та антикорупційної практикою, котра визначається в рамках відповідного субрежиму.

Аналізуючи наявну спеціальну юридичну наукову літературу, значимо, що, проміром, проф. Р. Макуєв, задаючись питанням, чи не

заважає російський конституційний акт приборканню корупції в державі, яка є вкрай корумпованою, доходить висновку, що в цьому акті немає жодної статті, “яка хоча би побічно послужила перешкодою” в боротьбі з корупцією [3, с. 76]. Проте, слід зазначити, що конституційні акти на пострадянському просторі, яке характеризується доволі високою толерантністю до корупції [4], не лише не перешкоджають успішному здійсненню антикорупційної практики, але й сприяють цьому. При цьому окреслене не слід розуміти в якості певного припущення, адже зазначене є фактом, що не є продуктом абстракції, теоретичної думки. Вказаний факт, в чому можна перекоонатися, має місце в об’єктивній дійсності, незалежно від того: чи згадується корупція, антикорупційна практика в конституції; наскільки якісно в теоретичній площині досліджено зв’язок конституції з антикорупційною практикою крізь призму теорії правового режиму. Однак, не викликає сумнівів й те, що неналежне дослідження впливу конституційного акту на корупцію ускладнює антикорупційну практику, обмежуючи розуміння досить широких можливостей в справі запобігання та протидії корупції, культивування антикорупційної культури.

Безумовно, в конституційних актах держав ми не знайдемо явного повноцінного порядку правового регулювання антикорупційної практики на всіх рівнях його здійснення, тобто, вказівки конституціодавця про антикорупційний правовий режим (*дали* – КАКПР). Справа в тому, що специфіка КАКПР, перш за все, полягає в тому, що цей режим не був спеціально створеним для запобігання та/або протидії корупції. Означене пояснимо тим, що конституція – це документ, котрий не складається із комплексу явних інструктивних регуляторів суспільного життя, а вміщує лише загальні параметри побудови та функціонування держави, юридичного статусу людини і громадянина в тій мірі, порядку та у спосіб, що задовольняв би носія влади. Тобто, Основний Закон фактично будь-якої держави, в якій діє конституція, врегульовує найбільш значущі соціально-правові, економічні, культурні та політичні питання. Тому конституційні норми, які, здавалось би, спрямовані лише на врегулювання відносин між особою та державою, на закріплення стандартів та вихідних правил діяльності держави, того чи іншого інституту публічної влади, насправді, переслідують більш масштабну мету, аніж та, що прямо зазначена у статті конституції. Як наслідок, конституційні норми, не будучи інструктажем на всі випадки життя, у правовій державі є ним (зазначимо, що не лише право постійно еволюціонує, але й наше праворозуміння, котре ґрунтується на нашому досвіді та умовах, в яких ми перебуваємо).

Окрім того, конституція будь-якої цивілізованої держави – це результат нормотворчості, що є діяльністю, спрямованою, зокрема, на утвердження безпеки людини, обумовлення сприятливого середовища, в якому є можливим гідне функціонування людини [5]. Відтак, нормотворчий процес не може досягати своєї мети (особливо в контексті регулювання відносин у соціально-економічній та політичній сферах буття людини, суспільства та держави), якщо прямо чи опосередковано не буде антикорупційним, і, власне, культивує ідею правомірної поведінки (закріплюючи ті чи інші “дисциплінарні” стандарти), він протистоїть корупційній практиці.

Тому, підкреслимо, що КАКПР сформувався та існує на базі конституційних норм – універсальних правил належної поведінки для людини, громадянина та держави, котрі можуть спотворюватися під впливом злочинних мотивів, а саме – в силу впливу корупційних мотивів. Отже, *КАКПР* у загальному сенсі – це *особливий порядок правового впливу на суб’єктів права, на яких поширює свою дію Конституція, вироблений з тим, щоб вказані суб’єкти діяли правомірним чином в тих випадках, коли вони можуть діяти в рамках корупційної моделі поведінки* (тобто тоді, коли самі умови здійснення юридичних прав, законних інтересів і обов’язків наповнені тими чи іншими корупційними ризиками).

Разом з тим, для більш повного дослідження окресленої проблеми, перш за все, необхідно визначити поняття КПР. При цьому вказане питання виявляється вкрай проблематичним для сучасної юридичної науки, оскільки на сьогоднішній день можна констатувати лише обмеженість і недостатність наявних підходів до визначення цієї юридичної категорії, а саме поняття КПР, на що звертає увагу проф. П. Баранов, позбавлене однозначності, універсальності [6, с. 123]. Це, на нашу думку, обумовлено тим, що не вирішеною досі в теорії залишається проблема універсальної інтерпретації поняття “правовий режим”. Тому, виходячи з методологічного підходу до розуміння вказаного поняття, сформульованого видатним радянським правником проф. С. Алексєєвим, і яке ми вважаємо найбільш коректним, можна припустити, що КПР – це порядок правового регулювання, нормативна основа якого закріплена в конституції.

Що ж стосується безпосередньо КАКПР, то цей режим, безперечно, є складовою частиною КПР і, в той же час, знаходиться в структурі такого міжгалузевого правового режиму як антикорупційний правовий режим (*далі* – АКПР). Разом з тим, виникає питання, чи не є зв’язок конституційних норм і корупції, антикорупційної практики, головним

чином у формі КАКПР, науково непереконливим, позбавленим логіки та достовірних фактів? Відповідаючи на поставлене питання, підкреслимо, що навіть поверхнєве осмислення соціально-правової значущості впливу КПР на ефективність антикорупційної практики дає підстави стверджувати не лише наявність зв'язку між даними правовим режимом і корупцією, антикорупційною практикою, не тільки факт існування КАКПР, але і його практичну дієвість.

Перш за все, слід звернути увагу на те, що вперше усвідомлене розуміння антикорупційної ролі конституційних норм юридичною спільнотою було сформульовано більш аніж 100 років тому. Ця подія стала результатом розгляду в 1916 р. справи *U.S. v. U.S. Brewers' Ass'n*. Передувало означеному спору те, що ще в 1905 р. президент США Т. Рузвельт звернув увагу на необхідність проведення реформи фінансування виборчої кампанії, закликаючи Конгрес США до закріплення на законодавчому рівні заборони на здійснення корпоративних і банківських внесків в політичних цілях, пославшись на корупційні ризики, пов'язані з цими внесками (особливо страхових компаній) [7, с. 4]. У відповідь на цю пропозицію вже в 1907 р. Конгрес прийняв Закон Тіллмана, котрий заборонив корпоративні та банківські внески в політичних цілях, але, в той же час, дозволив здійснення індивідуальних внесків від акціонерів і керівників корпорацій [8, с. 333]. В подальшому, цей підхід до вирішення означеної проблеми знайшов своє відображення також у Федеральному законі США “Про корупційну практику” від 1910 р. Разом з тим, вказана заборона була інтерпретована корпораціями як обмеження їх конституційних прав, а саме права на свободу слова. Ця позиція обґрунтовувалась тим, що корпорації мають володіти реальною можливістю фінансувати виборчі кампанії кандидатів на виборчі посади, проявляючи себе в якості групи (іншими словами, вільно висловлюючи таким чином свою колективну думку) [9, с. 441]. Отже, в цьому сенсі осмислення заборони фінансування виборчих кампаній знайшло конституційне значення та, власне, в світлі з'ясування конституційності цієї заборони Окружним судом США Західного округу Пенсильванії і вирішувався спір у справі *U.S. v. U.S. Brewers' Ass'n*. У своєму рішенні окружний суд залишив в силі Закон Тіллмана, який заперечувався як неконституційний (такий, що суперечить Першій поправці до Конституції США), звертаючи увагу на те, що фінансування виборчих кампаній пов'язане із корупційними ризиками, в уникненні яких зацікавлений уряд, а сам оспорюваний законодавчий акт, на думку суду, є конституційним, адже його метою є “огородження виборів від корупції”. Суд підкреслив, що практика фі-

нансування виборчої компанії, яку забороняє Закон Тілмана, є одним з широкої множини небезпечних факторів, котрі сприяють розбещенню (*corrupting*) виборця та спотворенню (*debauching*) виборів.

При цьому слід підкреслити, що зацікавленість суспільства та держави в чесних (в цьому сенсі – які не ґрунтуються на корупційній практиці) виборах має безпосереднє конституційне підґрунтя. На цю обставину також звертає увагу проф. В. Лайман (Wilbur D. Layman), задаючись питанням: наскільки серйозним злом є фінансування виборчої компанії? Відповідаючи на поставлене запитання, вчений звертає увагу на те, що в разі відсутності зазначеної заборони обрані представники будуть зобов'язані своєю перемогою у виборах не народу, а тому, хто їх фінансував, що, в свою чергу зумовить корупцію в державі. Зважаючи на це, електорат не буде належним чином представлений та, таким чином, втратить віру в уряд, а в кінцевому підсумку – стане анархія або ж авторитаризм. Проф. Лайман підсумовує: “Гіпотетично, абсолютний підрив виборчого процесу за допомогою політичної корупції є дуже серйозним злом” [9, с. 442]. З викладеною позицією важко не погодитися, беручи до уваги той факт, що відданість представника народу окремим особам (меншості, що володіє капіталом) не лише виключатиме демократію в державі (основним принципом демократичної системи є те, що меншість зобов'язана дотримуватися волі більшості) вже на моменті здійснення виборів (реалізація громадянином права обирати в цьому сенсі втілюється внаслідок ряду маніпуляцій громадською думкою кандидатом, що привернув найбільшу кількість фінансових ресурсів для успішного здійснення виборчої компанії), а й тягне до знецінення незалежності та суверенності держави – найважливіших конституційних ознак держави.

Викликає також цікавість той факт, що питання про фінансування виборчої компанії, як питання конституційного рівня, знову розглядався у судовому порядку вже Верховним Судом США в 1976 р. у контексті справи *Buckley v. Valeo*. У цій справі вирішувалося спірне питання про конституційність обмеження права на фінансування виборчих кампаній в результаті внесення поправок до федерального законодавства про виборчу кампанію, якими Конгрес США, з одного боку, обмежив розміри внесків у федеральні виборчі кампанії, а, з іншого – встановив ліміт витрат грошових фондів кандидатів. Розглянувши цю справу, ВС США дійшов висновку, що поправки до федерального виборчого законодавства є конституційними лише щодо кандидатів, які фінансуються з державного бюджету. У той же час, Суд встановив, що розмір витрат на підтримку того чи іншого кандидата на виборах, не пов'язаних

з кандидатом (фактично, коли витрати минають фонд кандидата), не може обмежуватись і вважатись конституційним. Таким чином, участь у кампаніях кандидатів (головним чином, шляхом надання ресурсів у розпорядження кандидата через його фонд) – це не єдиний спосіб вплинути на результат виборів, адже прихильники кандидата можуть здійснювати необмежену фінансову підтримку його кампанії, формально не фінансуючи її, а безпосередньо оплачуючи рекламу на його підтримку (наприклад, шляхом розміщення власних рекламних оголошень, в яких ці прихильники закликатимуть голосувати за певних кандидатів). Це, поза сумнівом, підриває конституційний потенціал антикорупційної практики, оскільки, окреслена схема дозволяє донорам кандидатів обходити ті законодавчі заборони, котрі охороняли народовладдя від корупції, більшість – від влади меншості. Утім, в цьому сенсі також необхідно розуміти, що конституційний акт – це універсальний, а не спеціальний документ, та тому, вказана проблема має вже вирішуватись у рамках спеціального законодавства (наприклад, шляхом складання реєстрів осіб, що витрачають власні ресурси підтримуючи кандидатів на виборчі посади; завдяки цьому реєстру можна буде простежити наявність наступних надмірно тісних зв'язків обраної особи зі своїми донорами).

Отже, приймаючи до уваги викладене, можна з упевненістю стверджувати, що КПП – це складова частина національного правового режиму (правового режиму другого рівня), оскільки, є галузевим режимом, а, отже, – правовим режимом третього рівня. У межах КПП існує спеціальний правовий режим КАКПП, що є правовим режимом п'ятого рівня (рівень спеціальних і міжгалузевих спеціальних правових режимів), будучи також складовою частиною АКПП, з іншого боку.

Спроможність твердження про те, що КПП містить КАКПП є те, що Основний Закон закріплює правовий статус держави та унормовує поведінку суб'єктів права, що сукупно складає базис антикорупційної практики. Приміром, конституційна статусна ознака держави – її суверенність та незалежність також є підставою для того, щоби вибудовувати законодавство та правозастосовну практику (в ідеалі, певна річ) таким чином, щоби не дозволити меншості, котра володіє значним капіталом, узурпувати владу в державі, імітуючи народовладдя; унеможливити перетворення посадових осіб центральних органів влади в “сервісну службу”, яка може надавати різні адміністративні послуги за неправомірну вигоду, а також, зокрема, відчувувати державу [див., напр.: 10, с. 52–53] (також окремі її території; зокрема, в Україні цікавим в цьому сенсі є питання “втрати” АР Крим), її ресурси (ліс,

бурштин, вугілля та інші корисні копалини), підписувати не вигідні для держави контракти тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гладкий В.В. Сутність та значення феномену корупції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 18. С. 124–132. DOI: 10.5281/zenodo.2592077.
2. Нурмагамбетов Р.Г. Общая характеристика понятия и признаков конституционного режима. *Вестник Омской юридической академии*. 2018. Т. 15, № 1. С. 23–28. DOI: 10.19073/2306-1340-2018-15-1-23-28.
3. Макуев Р.Х. Уважая Конституцию, меняют подходы к конституционализму (к 20-й годовщине: испытание временем). *Вестник государственного и муниципального управления*. 2014. № 1. С. 72–79.
4. Hladky V.V. The Manifestation of Corruption in Eastern Europe. *PathofScience*. 2018. Vol. 4, No 1(30). P. 4001–4012. DOI: 10.22178/pos.30-5.
5. Гладкий В.В. Отдельные вопросы правотворческой деятельности Национальной полиции Украины. *Zakon.ru*. 2016, 18 апр. С. 1–2. DOI: 10.5281/zenodo.439726.
6. Баранов П.П. Современный политический режим в России, его конституционная легализация, легитимация и легитимность. *Северо-Кавказский юридический вестник*. 2017. № 1. С. 121–128.
7. Mutch R.E. Campaigns, Congress, and Courts: The Making of Federal Campaign Finance Law. New York : Praeger, 1988. 217 p.
8. Jezer M., Kehler R., Senturia B. A Proposal for Democratically Financed Congressional Elections. *Yale Law & Policy Review*. 1993. Vol. 11(2).P. 333–360.
9. Layman W.D. Constitutionality of Section 610 of the Federal Corrupt Practices Act. *CaliforniaLawReview*.1958. Vol. 46. P. 439–446. DOI:10.15779/Z38TR12.
10. Гладкий В.В. Долгосрочные перспективы преобразований в Украине в свете антикоррупционной политики. *Юридичні науки: проблеми та перспективи*: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 19–20 трав. 2017 р.) : у 2-х ч. Херсон : Гельветика, 2017. Ч. 2. С. 50–53. DOI: 10.5281/zenodo.575875.